

XX ASR O'ZBEK ADABIYOTIDA MILLIY O'ZLIK VA MA'NAVIY
UYG'ONISH MASALASI

Aliqulova Dildora Iskandar qizi
dildoraaliqulova88@gmail.com

ИНФОРМАЦИЯ О
СТАТЬЕ

ИСТОРИЯ
СТАТЬИ:

Received: 26.09.2026
Revised: 27.09.2026
Accepted: 28.09.2026

КЛЮЧЕВЫЕ
СЛОВА:

XX asr o'zbek
adabiyoti, milliy o'zlik,
ma'naviy uyg'onish, jadid
adabiyoti, milliy ong,
tarixiy xotira, ma'rifat,
milliy xarakter, badiiy
tafakkur.

АННОТАЦИЯ:

. Ushbu maqolada XX asr o'zbek adabiyotida
milliy o'zlik va ma'naviy uyg'onish
tushunchalarining badiiy mazmuni, tarixiy
ildizlari va adabiy jarayondagi namoyon bo'lish
shakllari yoritiladi. Milliy o'zlik tarixiy xotira,
ma'rifat, ona tili, milliy qadriyat, milliy xarakter,
inson qadr-qimmat va ma'naviy erkinlik bilan
uzviy bog'liq hodisa sifatida talqin qilinadi. Jadid
adabiyoti vakillari Mahmudxo'ja Behbudiy,
Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Abdulhamid
Cho'lpon va Abdulla Qodiriy ijodida milliy
tafakkur, ma'rifat, tarixiy xotira, shaxs erkinligi
va milliy xarakter masalalarining badiiy ifodasi
izchil yoritiladi.

KIRISH

XX asr o'zbek adabiyoti xalqning tarixiy taqdiri, ma'naviy izlanishlari va badiiy tafakkuridagi o'zgarishlarni bir butun jarayon sifatida ko'rsatadigan katta adabiy makondir. Bu asr davomida ijtimoiy hayotdagi keskin burilishlar, madaniy muhitning o'zgarishi, ta'lim va matbuotning kengayishi, mafkuraviy bosimlar hamda mustaqillik davrining yangi imkoniyatlari adabiyotning mazmuniga ta'sir ko'rsatdi. Badiiy asar inson va jamiyat munosabatlarini aks ettirish bilan birga, xalqning o'zini qanday angelayotgani, tarixiga qanday qarayotgani va kelajagini qanday tasavvur qilayotganini ham ifodaladi.

Milliy o'zlik tushunchasi shu adabiy jarayonning ichki mazmunini anglashda muhim kalitlardan biridir. Uni faqat milliy urf-odat, kiyim-kechak, joy nomlari yoki an'analar tasviri bilan cheklash mumkin emas. Milliy o'zlik insonning o'z tarixiga, tiliga, madaniyatiga, qadriyatlariga va jamiyatiga munosabatida yuzaga keladi. Badiiy qahramonning tanlovi, xotirasi, dunyoqarashi, axloqiy qarori va ruhiy holati orqali milliy mansublikning chuqur ma'nosi ochiladi.

Ma'naviy uyg'onish inson va jamiyatning ichki yangilanishi bilan bog'liq. U fikrlashning o'zgarishidan, mavjud holatni anglashdan, bilimga intilishdan va ma'naviy mas'uliyatni his etishdan boshlanadi. XX asr boshidagi jadid adabiyotida aynan shu jihat kuchli namoyon bo'lib, ma'rifat milliy hayotni yangilashning asosiy vositalaridan biri sifatida ko'rildi. Keyingi davrlarda esa uyg'onish mazmuni tarixiy xotira, shaxs erkinligi, milliy xarakter va ma'naviy iztirob kabi badiiy qatlamlar orqali davom etdi.

XX ASR BOSHLARIDAGI ADABIY MUHIT

XX asr boshlarida Turkiston ijtimoiy va madaniy hayotida yangilanish ehtiyoji kuchaydi. Ta'limni takomillashtirish, zamonaviy bilimlarni egallash, matbuotni rivojlantirish va xalqning dunyoqarashini kengaytirish masalalari jamoatchilik fikrida muhim o'rin egalladi. Adabiyot ham ana shu ehtiyojdan chetda qolmadi. Badiiy so'z jamiyatdagi muammolarni ko'rsatish, insonni o'ylantirish va yangicha qarashga undash vositasiga aylandi.

Jadid ijodkorlarining faoliyati adabiyot bilan chegaralanmadi. Ular maktab, teatr, matbuot va ma'rifiy faoliyatni bir-biri bilan bog'liq holda ko'rdilar. Bu holat badiiy ijodning ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytirdi. Adabiyotdagi qahramon endi faqat shaxsiy kechinmalari bilan emas, jamiyatdagi muammolarga munosabati bilan ham namoyon bo'la boshladi. Jaholat va ma'rifat, eski qarash va yangicha tafakkur, loqaydlik va mas'uliyat o'rtasidagi ziddiyatlar badiiy konfliktning muhim manbalariga aylandi.

Shu muhitda milliy o'zlik masalasi ma'rifat bilan chambarchas bog'landi. Bilimga ega bo'lish xalqning tarixini, tilini va madaniyatini anglashga yo'l ochishi kerak edi. Demak, jadid adabiyotidagi ma'rifat oddiy pedagogik masala emas, balki insonning o'zligini anglashga olib boradigan ma'naviy jarayon sifatida namoyon bo'ldi.

MAHMUDXO'JA BEHBUDIY: MA'RIFAT VA JAMIYAT

Mahmudxo'ja Behbudiy ijodida ma'rifat xalq taraqqiyoti bilan bog'langan holda tasvirlanadi. Uning adabiy va publitsistik faoliyatida ta'limning inson hayotidagi o'rni, jaholatning oqibatlarini va jamiyatning ma'naviy qiyofasi haqida fikr yuritiladi. Behbudiy badiiy so'z orqali jamiyatdagi muammolarni ko'rsatib, o'quvchini ularning sabablarini o'ylashga undaydi.

“Padarkush” asarida jaholat va tarbiyasizlikning oila hamda inson taqdiriga ta'siri dramatik vaziyatlar orqali ochiladi. Asardagi fojiaviy holat faqat bir oilaning muammosi sifatida emas, ma'naviy muhit bilan bog'liq hodisa sifatida qabul qilinadi. Shu jihatdan asar ma'rifatning inson hayotini to'g'ri yo'naltirishdagi ahamiyatini badiiy tarzda ko'rsatadi.

Behbudiy ijodida milliy uyg'onish jamiyatni yangilash istagi bilan tutashadi. Jamiyatning kelajagi bilimli, ongli va mas'uliyatli inson bilan bog'liq. Shu sababli ma'rifat g'oyasi uning badiiy qarashlarida milliy o'zlikning shakllanishiga xizmat qiluvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi.

ABDULLA AVLONIY: AXLOQ VA TARBIYA

Abdulla Avloniy ijodida ma'rifat tushunchasi axloqiy tarbiya bilan bir butunlikda talqin qilinadi. “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida insonning ma'naviy qiyofasi, tarbiya, ilm,

xulq va jamiyat masalalari o'zaro bog'langan. Bu qarashlarda bilimning o'zi yetarli emasligi, uning insonning axloqiy kamoloti bilan uyg'unlashishi zarurligi ko'rinadi.

Avloniy uchun tarbiya kelajak avlodning qanday inson bo'lib voyaga yetishini belgilovchi omildir. Shaxsning axloqiy qiyofasi oilada, maktabda va jamiyatdagi munosabatlarda shakllanadi. Shu bois tarbiya masalasi milliy taraqqiyot masalasidan ajralmaydi. Inson o'zining burchini anglagan sari jamiyat oldidagi mas'uliyatini ham chuqurroq his etadi.

Avloniy qarashlarida milliy o'zlikning muhim tomoni ma'naviy mas'uliyatdir. O'zligini anglagan inson o'zining shaxsiy manfaatlari bilan cheklanmaydi; u jamiyat, xalq va kelajak haqida ham o'ylaydi. Shu jihat Avloniy ijodidagi ma'rifat g'oyasini Behbudiy qarashlaridagi ijtimoiy mazmun bilan bog'lab turadi.

ABDURAUF FITRAT: TAFAKKUR VA MILLIY ONG

Abdurauf Fitrat ijodida milliy o'zlik masalasi fikr va tafakkur muammosi bilan yanada chuqurlashadi. "Munozara", "Hind sayyohi bayonoti", "Adabiyot qoidolari" va boshqa asarlarida ilm, ta'lim, madaniyat, jamiyat va milliy taraqqiyot masalalari keng yoritiladi. Uning qarashlarida millatning rivoji inson tafakkurining yangilanishi bilan bog'lanadi.

Fitratning o'ziga xos jihati shundaki, u o'zlikni anglashni hissiy tuyg'u darajasida qoldirmaydi. Inson o'z tarixini, tilini, madaniyatini va jamiyatidagi muammolarni bilishi kerak. Bilim mavjud holatni tushunishga, tushunish esa o'zgarish zaruratini anglashga olib keladi. Shu tariqa ilm, tafakkur va tarixiy xotira o'zaro bog'langan ma'naviy tizimni hosil qiladi.

Fitratning adabiyot haqidagi qarashlari ham milliy tafakkur bilan bog'liq. Badiiy so'z xalqning ruhiy hayoti, dunyoqarashi va estetik didini ifodalashi mumkin. Adabiyotning shakli va mazmuni haqida fikr yuritish shu sababli milliy madaniyatning imkoniyatlarini anglash bilan hamohangdir. Fitrat ijodida milliy o'zlik ana shu intellektual va estetik qatlamlarning kesishgan nuqtasida ko'rinadi.

ABDULHAMID CHO'LPON: INSON VA ICHKI ERKINLIK

Abdulhamid Cho'lpon milliy uyg'onish masalasini insonning ichki dunyosi bilan bog'lagan ijodkor sifatida ajralib turadi. Uning she'riyati va nasrida ruhiy kechinma, ozodlik istagi, Vatan, jamiyat va inson qadr-qimmatini masalalari bir-birini to'ldiradi. Milliy o'zlik bu yerda shaxsning ichki ovozi va o'z hayotiga munosabati orqali seziladi.

Cho'lpon qahramonlarining ruhiy holatini tasvirlash orqali jamiyatdagi murakkab muhitni ko'rsatadi. Insonning orzusi va imkoniyati o'rtasidagi tafovut, shaxsning istaklari bilan tashqi sharoit o'rtasidagi ziddiyat badiiy mazmunni chuqurlashtiradi. Shu sababli erkinlik tushunchasi faqat tashqi sharoit bilan emas, insonning o'z fikri va vijdoniga sodiq qolishi bilan ham bog'lanadi.

"Kecha va kunduz" romanida shaxs taqdiri va ijtimoiy muhit o'rtasidagi murakkab munosabatlar qahramonlar hayoti orqali ochiladi. Insonning ruhiy kechinmasi davrning ma'naviy muhitini his qilish imkonini beradi. Cho'lpon ijodining kuchi ham milliy va ijtimoiy masalalarni inson qalbining tabiiy harakati bilan bog'lashidir.

ABDULLA QODIRIY: TARIXIY XOTIRA VA MILLIY XARAKTER

Abdulla Qodiriy milliy o'zlikni tarixiy badiiy tafakkur bilan bog'lagan yirik ijodkorlardan biridir. "O'tkan kunlar" romanida tarixiy davrning ijtimoiy manzarasi, oilaviy munosabatlar, urf-odatlar, inson xarakteri va jamiyatdagi ziddiyatlar yaxlit badiiy olamni tashkil etadi. O'tmish voqealari qahramonlarning taqdiri orqali jonlanadi.

Tarixiy voqeani badiiy tasvirlashning muhim tomoni shundaki, o'tmish o'quvchiga insoniy munosabatlar orqali yaqinlashadi. Qahramonlarning muhabbati, sadoqati, rashki, mas'uliyati va tanlovi tarixiy muhitning ichki mazmunini ochadi. Shu sababli tarix badiiy xotiraga aylanadi. O'quvchi o'tmish haqida shunchaki ma'lumot olmaydi, balki uning sabab va oqibatlari haqida o'ylaydi.

Qodiriy yaratgan milliy xarakterlar orqali bir davrning ma'naviy qiyofasi namoyon bo'ladi. Oila va jamiyat o'rtasidagi munosabat, shaxsiy istak va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi ziddiyatlar qahramonlarning ichki dunyosini belgilaydi. Shu jihatdan tarixiy xotira va milliy xarakter Qodiriy badiiy olamida bir-birini to'ldiradi.

JADID IJODKORLARINING UMUMIY MA'NAVIY YO'NALISHI

Behbudiy, Avloniy, Fitrat, Cho'lpon va Qodiriy ijodidagi farqlar ularni birlashtiruvchi ma'naviy yo'nalishning mavjudligini inkor etmaydi. Aksincha, har bir ijodkor milliy hayotdagi umumiy ehtiyojni o'ziga xos badiiy vositalar orqali ifodalagan. Behbudiy ma'rifat va jamiyatga, Avloniy axloq va tarbiyaga, Fitrat tafakkur va ilmga, Cho'lpon shaxs va ruhiy erkinlikka, Qodiriy esa tarix va milliy xarakterga alohida urg'u berdi.

Ularning ijodini birlashtiruvchi jihat inson va millat taqdirini bir-biridan ajratmaslikdir. Shaxsning ma'naviy qiyofasi jamiyatning holati bilan, jamiyatning kelajagi esa insonning bilim va mas'uliyati bilan bog'lanadi. Shu sababli jadid adabiyotida badiiy obraz ko'pincha katta ma'naviy savolni o'zida mujassamlashtiradi: inson qanday yashashi kerak, jamiyat qanday o'zgarishi lozim va tarixdan qanday saboq olish mumkin?

Bu savollar keyingi adabiy jarayon uchun ham muhim zamin yaratdi. XX asrning boshqa davrlarida milliy o'zlik bevosita ma'rifiy da'vatdan ko'ra murakkabroq badiiy shakllarda ko'rinsa-da, uning asosiy mazmuniy ildizlari tarix, til, inson qadr-qimmatini va ma'naviy mas'uliyat bilan bog'liq holda davom etdi.

XX ASR O'RTALARIDA MILLIY MAZMUNNING DAVOMIYLIGI

XX asr o'rtalarida adabiy jarayon murakkab mafkuraviy sharoitda kechdi. Bunday muhit badiiy asarda ayrim fikrlarning ochiq ifodalanish imkoniyatini cheklagan bo'lsa-da, milliy mazmun butunlay yo'qolmadi. U tarixiy mavzular, insonning kundalik hayoti, oilaviy qadriyatlar, ona tili, milliy xarakter va ruhiy kechinmalar orqali turli shakllarda saqlanib qoldi.

Bu davrda tarixiy mavzuga murojaat qilish alohida ahamiyat kasb etdi. Tarixiy shaxslar va voqealar orqali xalqning ilmiy, madaniy va ma'naviy merosi badiiy xotiraga aylantirildi. Oybekning "Navoiy", Odil Yoqubovning "Ulug'bek xazinasi", Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" kabi asarlarida tarixiy shaxslar hayoti orqali o'tmish va bugungi ma'naviy ehtiyojlar o'rtasida bog'liqlik hosil bo'ladi.

Tarixiy roman janrining imkoniyati shundaki, u o'tmishning katta voqealarini inson taqdiri bilan bog'laydi. Buyuk shaxsning faoliyati, uning ilmga, davlatga, xalq va madaniyatga munosabati badiiy obraz orqali o'quvchiga yetib boradi. Natijada tarixiy xotira faqat faktlar yig'indisi emas, balki insonning ma'naviy tajribasiga aylanadi.

BADIIY TIL VA MILLIY MUHIT

Milliy o'zlikning badiiy ifodasida til alohida o'rin tutadi. Badiiy matndagi so'z tanlovi, ibora, maqol, dialog va qahramon nutqi milliy dunyoqarashning o'ziga xosligini yuzaga chiqaradi. Til orqali insonning hayotga munosabati, qadriyatlarga qarashi va hissiy dunyosi tabiiy ifodalanadi.

Milliy muhit esa faqat til bilan cheklanmaydi. Oila, mahalla, qishloq, shahar, maktab, bozor yoki tarixiy makon kabi joylar qahramonning hayot tajribasini shakllantiradi. Makon badiiy matnda oddiy fon emas, balki insonning xotirasi va ijtimoiy munosabatlari bilan to'yingan ma'naviy muhitdir.

Milliy muhit va til birlashganda badiiy asarning ichki tabiiyligi kuchayadi. Qahramonning o'ziga xos nutqi, atrofidagi odamlar bilan munosabati va yashayotgan makoni uning xarakterini ochishga xizmat qiladi. Shu tariqa milliy o'zlik tashqi tasvirdan ichki psixologik mazmunga ko'chadi.

RAMZ, KONFLIKT VA PSIXOLOGIK TASVIR

Milliy mazmunning badiiy ifodasi har doim ham to'g'ridan-to'g'ri bayon qilinmaydi. Ramz va badiiy detal orqali katta ma'no kichik bir obrazga jamlanishi mumkin. Tarixiy buyum, makon, tabiat manzarasi yoki qahramonning takrorlanib keluvchi xotirasi asarning umumiy ruhini belgilashi mumkin.

Konflikt ham milliy o'zlikning badiiy ifodasida muhim vositadir. Jaholat va ma'rifat, eski va yangi qarash, erksizlik va erkinlik, shaxsiy istak va ijtimoiy mas'uliyat o'rtasidagi ziddiyatlar orqali qahramonning dunyoqarashi ochiladi. Konfliktning kuchi qahramonni tanlov oldida qoldirishidadir. Uning tanlovi esa xarakterini va ma'naviy pozitsiyasini ko'rsatadi.

Psixologik tasvir bu jarayonni insonning ichki olamiga olib kiradi. Qahramonning iztirobi, ikkilanashi, umidi va qo'rquvi orqali umumiy ijtimoiy muammo individual taqdirda aks etadi. Shu sababli milliy o'zlik badiiy matnda mavhum tushuncha bo'lib qolmay, aniq insonning ruhiy tajribasi orqali seziladi.

MILLIYLIK VA MILLIY O'ZLIK O'RTASIDAGI FARQ

Milliylik ko'pincha asarning tashqi badiiy belgilarida ko'rinadi: milliy muhit, urf-odat, kiyim, taom, til yoki marosim tasviri shular jumlasidandir. Bunday belgilar asarga milliy rang beradi va uning makonini belgilaydi. Biroq milliy o'zlik bundan kengroq tushunchadir.

Milliy o'zlik insonning o'z milliy-madaniy mavjudligini anglashida namoyon bo'ladi. Qahramon o'z tarixini qanday qabul qiladi, ona tiliga qanday munosabatda bo'ladi, qadriyatlarni qanday tushunadi, jamiyat oldidagi burchini qanday tasavvur qiladi — ana shu savollar milliy o'zlikning ichki mazmunini ochadi.

Shuning uchun milliy mavzudagi har qanday asarni milliy o'zlik masalasining to'liq ifodasi sifatida ko'rish to'g'ri emas. Badiiy matnda tarix, xotira, qadriyat, mansublik, erkinlik yoki milliy xarakter muayyan insoniy muammo bilan bog'langan taqdirdagina tushunchaning chuqur mazmuni namoyon bo'ladi.

MUSTAQILLIK DAVRIDA ADABIY MEROSGA YANGICHA QARASH

Mustaqillik davrida XX asr adabiy merosini o'rganish uchun yangi ma'naviy va ilmiy imkoniyatlar yuzaga keldi. Jadidlar, qatag'on qilingan ijodkorlar va milliy adabiyot namoyandalarining merosiga yangicha munosabat shakllandi. Ularning asarlarini faqat bir davrning siyosiy talablari bilan emas, badiiy qiymati, tarixiy mazmuni, milliy tafakkur va inson ruhiyati bilan bog'liq holda o'qish imkoniyati kengaydi.

Bu jarayonda adabiy merosning murakkabligi yanada ravshanlashdi. Bir asarda ma'rifiy mazmun, tarixiy xotira, insoniy tuyg'u va estetik izlanish bir vaqtning o'zida mavjud bo'lishi mumkin. Shuning uchun XX asr adabiyotini birgina mezon bilan tushuntirish uning badiiy imkoniyatlarini toraytiradi. Asarning davri, janri, tili, obrazlari va qahramonlar ruhiyati birgalikda ko'rilganda uning mazmuni to'laroq ochiladi.

Bugungi adabiy qarashlarda milliy merosga murojaat qilish faqat o'tmishni eslash emas. U tarixiy xotiraning avlodlar o'rtasidagi davomiyligini ta'minlaydi. O'tgan davr adabiyoti orqali bugungi inson o'zining ma'naviy ildizlari, qadriyatlari va madaniy tajribasi haqida chuqurroq o'ylaydi.

MA'NAVIY UYG'ONISHNING BADIY DAVOMIYLIGI

Ma'naviy uyg'onish XX asr o'zbek adabiyotida bir martalik hodisa sifatida emas, turli bosqichlarda yangilanib turuvchi ma'naviy ehtiyoj sifatida ko'rinadi. Dastlab u ma'rifat va ta'lim bilan bog'langan bo'lsa, keyinchalik tarixiy xotira, shaxs erkinligi, milliy xarakter va insonning ichki olami bilan kengaydi. Bu o'zgarish adabiy tafakkurning hayotiy jarayonlarga mos ravishda rivojlanib borishini ko'rsatadi.

Uyg'onishning ichki mazmunida insonning o'zini anglash jarayoni turadi. Inson o'zining tarixini bilgan sari bugungi kunini yaxshiroq tushunadi; bugungi kunini anglagan sari kelajak oldidagi mas'uliyatini his qiladi. Adabiyot ana shu jarayonni obraz va taqdiror orqali ko'rsatadi. Shu sababli badiiy asar o'quvchini mustaqil fikrlashga undaydigan estetik makon sifatida namoyon bo'ladi.

XX asr o'zbek adabiyotining turli davrlarini bog'lab turuvchi asosiy ma'naviy chiziqlardan biri insonning o'zligini anglashga intilishidir. Bu intilish turli tarixiy sharoitlarda turlicha shakl oladi, biroq uning markazida inson qadr-qimmat, tarixiy xotira va ma'naviy mas'uliyat masalalari saqlanib qoladi.

XULOSA

XX asr o'zbek adabiyotida milliy o'zlik va ma'naviy uyg'onish masalalari bir-birini to'ldiruvchi, ammo turli badiiy shakllarda namoyon bo'luvchi tushunchalardir. Jadid adabiyotida ma'rifat, ta'lim va axloqiy tarbiya oldingi o'ringa chiqqan bo'lsa, Fitrat ijodida tafakkur, Cho'lponda shaxs va ichki erkinlik, Qodiriyda tarixiy xotira va milliy xarakter

chuqur badiiy mazmun kasb etdi. Keyingi davrlarda esa milliy ruh tarixiy roman, ramz, psixologizm, til va badiiy konflikt orqali davom etdi.

Milliy o'zlikni milliylikdan farqlash ham muhimdir. Milliylik asarning tashqi rangini belgilashi mumkin, milliy o'zlik esa insonning o'z tarixiga, tiliga, qadriyatlariga va milliy-madaniy mansubligiga ongli munosabatida yuzaga chiqadi. Shu bois XX asr adabiyotini anglashda badiiy detal bilan uning ichki ma'nosi, tarixiy voqea bilan inson taqdiri, milliy muhit bilan qahramon ruhiyati birgalikda ko'rilishi lozim.

XX asr o'zbek adabiyotining ma'naviy qiymati shundaki, u xalqning tarixiy xotirasini turli badiiy shakllarda avloddan avlodga yetkazadi. Unda ma'rifatga intilish, o'zlikni anglash, inson qadr-qimmatini e'zozlash, tarixdan saboq olish va kelajak oldidagi mas'uliyat kabi mazmunlar o'zaro tutashadi. Shu jihatdan XX asr adabiyoti milliy tafakkur taraqqiyotining muhim badiiy xotirasi bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: Ma'naviyat.
2. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Ma'naviyat.
3. Cho'lpon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Yangi asr avlodi.
4. Fitrat A. Adabiyot qoidalar. – Toshkent.
5. Qodiriy A. O'tkan kunlar. – Toshkent.
6. Qodiriy A. Mehrobdan chayon. – Toshkent.
7. Qosimov B. Milliy uyg'onish: jasorat, ma'rifat, fidoyilik. – Toshkent: Ma'naviyat.
8. Qahharova D.A. O'zbek jadid adabiyotida milliy uyg'onish g'oyasining badiiy talqini. Universal xalqaro ilmiy jurnal, 2026.
9. Jo'rayeva N.N. Jadidchilik harakati va Abdurauf Fitrat ijodining XX asr o'zbek adabiyotiga tutgan o'rni. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 2026.
10. Maxmudova D. Cho'lpon va Fitratning adabiy-tanqidiy maqolalari tahlili. Ustozlar uchun, 2026.
11. Normahmatov O.S. XX asr boshlaridagi ingliz va o'zbek jadid adabiyotida ma'rifat g'oyasining qiyosiy talqini. Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar jurnali, 2026.